

 **Działalność wydawnicza i społeczna
bł. ks. Ignacego Kłopotowskiego
(1866-1931) i św. o. Maksymiliana Marii
Kolbego (1894-1941), twórców
przedwojennych, katolickich ośrodków
medialnych**

Streszczenie: W związku z szybkim rozwojem prasy w XIX w., w myśl zaleceń Kościoła, który wzywał do odrzucania deprawujących i poniżających religię treści, zrodziła się idea tworzenia tzw. „dobrej prasy”. W historii polskich wydawnictw katolickich wyróżniają się dwie postacie – bł. ks. Ignacy Kłopotowski oraz św. o. Maksymilian Maria Kolbe. Obu łączy także podobna myśl społeczna. Kłopotowski swoją kapłańską drogę rozpoczął od posługi na rzecz najbardziej potrzebujących, jednak już od pierwszych lat kapłaństwa wydawał religijne broszury i modlitewniki, których zadaniem było wychowywać również do patriotyzmu oraz odpowiedzialności społecznej i kultury. Wielkim dziełem, które zapewniło kontynuację jego pracy jest zgromadzenie zakonne Sióstr Matki Bożej Loretańskiej. Kolbe założył i wydawał „Rycerza Niepokalanej” oraz wiele innych czasopism o tematyce religijnej i społecznej. Był niestrudzoną misjonarzem i budowniczym klasztoru w Niepokalanowie. Wytrwała praca dziennikarska i wydawnicza obu kapłanów była oparta na fundamencie nauki Kościoła. Ich wierność zasadom i heroiczne cechy osobowości doprowadziły do chwały ołtarzy.

Słowa kluczowe: bł. ks. Ignacy Kłopotowski, o. Maksymilian Maria Kolbe, wydawnictwo, myśl społeczna, prasa religijna

**The Publishing and Social Activities of Blessed
Fr. Ignatius Kłopotowski (1866-1931)
and St. Maximilian Maria Kolbe (1894-1941),
Creators of Pre-War Catholic Media Centers**

Abstract: In connection with the rapid development of the press in the 19th century, in accordance with the recommendations of the Church, which called for the rejection of content that depraved or that degraded religion, the idea of creating the so-called “good

press” was born. Two figures stand out in the history of Polish Catholic publishing: – Blessed Father Ignacy Kłopotowski and Saint Father Maksymilian Maria Kolbe. Both also share similar social thought. Kłopotowski began his priestly path by serving the most needy, but from the very first years of his priesthood he published religious brochures and prayer books, the task of which was also to educate in patriotism and social responsibility and culture. The great work that ensured the continuation of his endeavour is the religious congregation of the Sisters of Our Lady of Loreto. Kolbe founded and published “Rycerz Niepokalanej” and many other magazines on religious and social topics. He was a tireless missionary and builder of the monastery in Niepokalanów. The determined journalistic and publishing work of both priests was based on the foundation of the Church’s teaching. Their fidelity to principles and heroic personality traits led to the glory of the altars.

Keywords: Blessed Father Ignacy Kłopotowski, St. Father Maksymilian Maria Kolbe, publishing house, social thought, religious press

Wprowadzenie

Dynamiczny rozwój prasy na przestrzeni dziejów, począwszy od XV wieku, skłonił Kościół do określenia wyraźnego stanowiska wobec treści w niej przekazywanych. Pius IX w encyklice “Rescriptentes ea” z 1870 roku ogłosił, że należy odrzucać te, które „deprawują umysły, dobre obyczaje, podburzają ludzi i poniżają religię” (Chrapek 1989, 231-232). Zrodziła się wówczas propozycja tworzenia tzw. „dobrej prasy” (Mróz 2008, 170). W 1861 roku Stolica Apostolska założyła własną gazetę „L’Osservatore Romano” (Prondzinski 2024, 91). Na terenie będącej wówczas pod zaborami Polski, pierwsze czasopismo katolickie „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” powstało już w 1833 roku w Przemyślu. Skierowane do księży, miało służyć pomocą w ich pracy duszpasterskiej. Podobnych periodyków teologicznych powstało w tym czasie wiele na terenie zaborów. W Warszawie w latach czterdziestych XIX wieku powołano do życia pierwsze pismo przeznaczone dla świeckich – „Pielgrzym”, „miesięcznik o wyższych, filozoficznych aspiracjach” (Lechicki 1983, 19-20). Pismami o charakterze diecezjalnym przeznaczonymi do masowego odbioru były „Katolik Diecezji Chełmińskiej” (1849), „Przyjaciel Ludu” (Chełmno, 1861), założony w 1869 roku w Pelplinie tygodnik „Pielgrzym” (Prondzinski 2024, 197-209). W historii polskiej prasy i wydawnictw katolickich dwie postacie wyróżniają się w szczególności sposobem. Mowa o bł. ks. Ignacym Kłopotowskim oraz św. o. Maksymilianie Marii Kolbe. Ich postawa może być inspiracją dla obecnych dziejów polskiego Kościoła.

1. Działalność społeczna i wydawnicza bł. ks. Ignacego Kłopotowskiego

Jednym z najważniejszych zagadnień w naukach o wychowaniu jest kwestia budowania autorytetu. Stanowi on kluczowy czynnik w internalizacji, czyli w przyjmowaniu zewnętrznych poglądów oraz przekonani i uznaniu ich za własne. Bez wątplenia ks. Kłopotowski poprzez zdolności pedagogiczne oraz socjologiczne zaspakajał drżącą w ludziach potrzebę kontaktu z wzorcem postępowania. Kapłan dostrzegał potrzebę ewangelizacji poprzez słowo drukowane.

Ignacy urodził się 20 lipca 1866 roku w Korzeniówce nad Bugiem w rodzinie szlacheckiej. W 1883 roku wstąpił do seminarium duchownego. „Po czteroletnich studiach seminaryjnych w Lublinie Kłopotowski, na własny koszt, został skierowany przez władzę diecezjalną na dalsze studia teologiczne do Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Petersburgu, którą ukończył w 1891 roku uzyskując stopień magistra i licencjata teologii. Świecenia kapłańskie przyjął z rąk biskupa [Franciszka] Jaczewskiego w Lublinie 4 lipca 1891 roku”. Swoją kapłańską drogę rozpoczął od posługi na rzecz najbardziej potrzebujących warstw społecznych w Lublinie, a potem Warszawie. Uważał, że nawet serce człowieka ogarnięte złymi skłonnościami wyda cnoty, jeśli dostanie się pod kierunek mądrego i szlachetnego wychowania. Dlatego zakładał sierocińce i ochronki, w których chciał, by dzieci uczyły się języka polskiego. Nadto należał w latach 1895-1897 do zarządu Lubelskiego Towarzystwa Dobroczynności. Przy kościele św. Stanisława założył przytułki nocne dla mężczyzn i kobiet, bibliotekę, biuro pośrednictwa pracy, piekarnię, tanią kuchnię oraz warsztaty rzemieślnicze. Wspierał działalnością charytatywną ludzi starszych, organizując domy opieki oraz zakłady opiekuńcze (Styk 1983a, 249.251-252).

Obok niestrudzonej pracy dobroczynnej, już od pierwszych lat kapłaństwa, wydawał religijne broszury i modlitewniki, realizując w ten sposób misję tworzenia dobrej prasy oraz odpowiadając na potrzebę utrzymania dzieł charytatywnych. Pierwszą wydaną przez niego w 1896 roku pozycją była książeczka pt. Nawiedzenie Najświętszego Sakramentu (Adamski 2016, 1). Wśród licznych wydanych po niej publikacji można wymienić: „O chlebie św. Antoniego” (1903), „Żywot i męczeństwo Świętych Braci Polaków” (1906), „Jak odmawiać różaniec” (1907), „Czem jest odpust Porcjunkuli” (1910) oraz wiele innych¹. Publikacje miały za zadanie wychowywać również do patriotyzmu oraz odpowiedzialności społecznej i kultury. Józef Styk szacuje, że Kłopotowski jest autorem 128 wydanych pozycji, co do kolejnych dwudziestu przypuszcza się, że są jego dziełem (Styk 1983b, 69). Na łamach prasy w 1914 roku ks. Ignacy informował, że sam rozpowszechnił ponad 8 milionów broszur religijno-społecznych. Łączny nakład książek jest trudny do oszacowania. Styk podaje w przybliżeniu liczbę ok. 10-12 milionów (Styk 1987, 72).

¹ Część zachowanych publikacji księdza Kłopotowskiego została zdigitalizowana i udostępniona na platformie Biblioteki Narodowej Polona: <https://polona.pl/sets?searchCategory=objectSets&page=0&size=24&sort=RELEVANCE&searchLike=K%C5%82opotowski%20ignacy> (dostęp: 20.10.2024).

Ksiądz Kłopotowski wydawał i redagował również czasopisma. Pierwszym z nich był wychodzący w latach 1905-1914 oraz 1916-1939 tygodnik „Posiew”, przeznaczony dla rolników i robotników. Zadaniem tygodnika, zgodnie z deklaracją zawartą w pierwszym numerze, była praca religijno-oświatowa skierowana na „uczciwe wypełnianie swoich powinności względem Wiary naszej – względem Ojczyzny – i rodziny naszej” (Doliński 1905, 24). Działał na rzecz podnoszenia kwalifikacji zawodowych, tworzenia szkół ludowych i propagowania czytelnictwa. Drugim pismem założonym w 1905 roku przez Kłopotowskiego był dziennik „Polak-Katolik” wydawany z przerwami do 1926 roku. Tytuł gazety nawiązywał do oczywistego skojarzenia polskość z katolicyzmem w opozycji do kojarzonego z rosyjskością prawosławia. Miało to szczególne znaczenie dla Polaków znajdujących się pod rosyjskim zaborem. Pismo adresowane było do niższych warstw społecznych. Zawierało wiadomości, informacje, ogłoszenia, pisane zgodnie z przesłaniem ks. Piotra Skargi: „Z Bogiem i z Narodem”². Przez krótki czas Kłopotowski wydawał w Lublinie miesięcznik o charakterze moralno-religijnym, przeznaczony dla służby domowej – „Dobra Służąca”. W Warszawie powołał do życia kolejne czasopisma. W 1909 roku powstał miesięcznik „Kółko Różańcowe”, którego zadaniem była nauka dobrego odmawiania różańca i zachęta do codziennej modlitwy, indywidualnie oraz w Bractwach i Kółkach Żywego Różańca, przez osoby różnego stanu i wykształcenia. Miesięcznik posiadał pięć stałych działów: intencja miesięczna, święci, nauki św. Franciszka, życie Pana Jezusa oraz listy do redakcji (Ryszka 2019). Od 1911 roku wydawany był tygodnik dla dzieci w wieku od 8 do 13 lat pt. „Anioł Stróż”, którego celem stało się przybliżenie dzieciom Boga i świętych pod przewodnictwem Aniołów Stróżów. Miesięcznik został zwieszony w okresie międzywojennym. Zgromadzenie Sióstr Loretanek wznowiło jego wydawanie w maju 2000 roku. Kolejne pisma to: tygodnik dla dzieci i młodzieży „Wieczory Rodzinne” (1913-1914), dwutygodnik „Ministrant” (1923), miesięcznik dla duchowieństwa „Głos Kapłański” (1927) (Adamski 2011, 11). W 1922 roku Kłopotowski wznowił działalność tygodnika „Przegląd Katolicki” i objął funkcję jego redaktora naczelnego, którą pełnił przez cztery lata. „We wszystkich swoich czasopismach ks. Kłopotowski szerzył zasadę samowystarczalności gospodarczej Polaków” (Styk 1983a, 257). W publicystyce kapłan wiele uwagi poświęcał papieskim dokumentom społecznym oraz wypowiedziom biskupów. Warto nadmienić, że sceptycznie odnosił się do modernizmu szerzącego się w kręgach duchownych. Jego wydawnictwa uchodziły za ultrakatolickie. Pozostawił po sobie wiele pozycji o tematyce religijno-moralizatorskiej oraz narodowo-patriotycznej (Styk 1993, 136). Twierdził, że postawę błędzącego może zmienić łagodne skarcenie złego postępowania (Kłopotowski 1925, 9). Zaslugi kapłana dotyczą działalności duszpasterskiej, charytatywnej oraz publicystycznej obejmującej prasę katolicką. Ta działalność była dla niego „przedłużeniem ambony, oddziaływania na szerokie kręgi

² O powszechnej dostępności pisma stanowiła jego niska cena. W karcie tytułowej zawarto informację: „najtańsze pismo codzienne”. Polak-Katolik. 1911, r. 6, nr 270. <https://crispa.uw.edu.pl/object/files/13402/display/JPEG> (dostęp: 09.05.2024).

społeczne w duchu katolickim i patriotycznym” (Styk 1983a, 262). Wszystkie zainicjowane przez niego dzieła społeczne stanowią dowód na to, że był osobą przedsiębiorczą. Potrafił dobrze zaplanować, realnie ocenić sytuację, był wytrwały oraz właściwie współpracował z innymi (Płatek 2016, 26). Według Józefa Styka dzieło Kłopotowskiego wyróżniało się jako katolicki ośrodek wydawniczy, gdyż aż do lat trzydziestych, czyli inicjatyw św. Maksymiliana Marii Kolbego, nie było tak prężnego oraz szeroko działającego medium.

2. Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Loretańskiej

Działalność wydawniczą przyszłego błogosławionego uzupełniała praca kolporterska i zakładanie księgarni katolickich. Wielkim dziełem, które zapewniło kontynuację jego pracy, jest założone w 1920 roku zgromadzenie zakonne Sióstr Matki Bożej Loretańskiej, których charyzmatem uczynił apostołstwo przez słowo drukowane (Konstytucja ZSMBL, 6). Ksiądz Ignacy był wówczas proboszczem parafii pw. Matki Bożej Loretańskiej w kościele św. Floriana w Warszawie na Pradze. Zakon został zaaprobowany przez papieża Pawła VI w 1971 roku. W myśl założyciela siostry realizują przesłanie mówiące o tym, że dobra książka jest chleb dla duszy. Na wzór Maryi stały się służebnicami Słowa Bożego. Kapłan formował je do głębokiego zjednoczenia w doskonałej miłości z Bogiem. Działo się tak dlatego, gdyż sam przejawiał szczególne umiłowanie eucharystii oraz przeżywał ogromną pobożność Maryjną. Skoncentrowanie na eucharystii przenosiło go wewnątrz w nową jakość życia. Zawierzenie wobec Maryi wyrażało się poprzez praktykowanie oraz podawanie wiernym różnych form kultu Matki Boga. Ksiądz Andrzej Adamski zauważa, że „niska cena wydawnictw oraz dobrze zorganizowana sieć kolportażu sprawiały, że jego książki, broszury i czasopisma docierały do szerokich kręgów społeczeństwa. Prosty, zakorzeniony w realiach życia codziennego, a przy tym żywy język ułatwiał percepcję przekazywanych treści, te zaś były jednoznacznie ukierunkowane na wierność zasadom wiary katolickiej” (Adamski 2016, 1).

Kłopotowski doceniał wielką rolę słowa drukowanego. Stworzył swoje przedsiębiorstwo medialne, którego celem było przybliżanie ludziom wartości wiary w myśl słów bł. Jakuba Alberionego: „Gdyby święty Paweł żył, obecnie byłby dziennikarzem” (Krawiec 2014, 22-23). Te myśl kontynuują siostry loretański. Siostra Stefania Korbuszewska, dyrektor wydawnictwa mówi: „Powinnyśmy wejść w nowe przestrzenie medialne. Natomiast książka i druk, mimo wszystkich nowoczesności są ponadczasowe i na pewno musimy pilnować dziedzictwa pozostawionego nam przez założyciela. Mimo, że ktoś powie, że książka jest archaiczna, to staramy się ubogacać ją troszcząc się o właściwą tematykę, to co dzisiaj człowieka interesuje, a przede wszystkim w tych zainteresowaniach dawać odpowiedzi na sprawy duchowe” (Korbuszewska 2022). Kłopotowski potrafił integrować „społeczeństwo wokół najważniejszych, uniwersalnych wartości. Przez swoją działalność podniósł poziom

moralny i kulturalny narodu. Z wielką determinacją służył rozkrzewianiu religii, budzeniu świadomości moralnej (...)" (Płatek 2016, 29-30). Ksiądz Ignacy Kłopotowski zmarł 7 września 1931 roku w Warszawie.

3. Działalność społeczna i wydawnicza św. Maksymiliana Marii Kolbego

Maksymilian Maria Kolbe także popierał koncepcję „dobrej prasy”. W jego wypowiedziach czytamy: „owoce dobrego dziennika są wprost niezniszczalne” (Kolbe 1991-1922, 885). Jednak zdaniem Józefa Styka, ośrodek przez niego założony „przerósł rozmachem i zasięgiem oddziaływania inicjatywy prasowe i publicystyczne ks. Kłopotowskiego” (Styk 1983a, 262). Franciszkanin stał się twórcą „medialnego imperium”. Posiadał nieprzeciętny umysł, był nie tylko gigantem ducha i intelektu, ale genialnym organizatorem i wizjonerem. Założony przez niego klasztor w Teresinie pod Warszawą stał się za jego sprawą największym klasztorem katolickim na świecie. Ten nowoczesny kompleks posiadał nie tylko własne wydawnictwo, ale i rozgłośnię radiową, własną elektrownię, a w planach również budowę lotniska oraz wytwórni filmowej. (Kowalik i Słowiński 2021, 70.73.74)

Rajmund Kolbe urodził się 8 stycznia 1894 roku w Zduńskiej Woli. 4 września 1910 roku, mając 17 lat wstąpił do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych. Rozpoczął nowicjat we Lwowie. Pierwsze śluby złożył w 1911 roku (Gogola 2009/2010, 21). Przełożeni skierowali go w 1912 roku do Rzymu, gdzie rozpoczął studia filozoficzne na Pontifica Universitas Gregoriana, a następnie teologiczne na Pontifica Fakultas Theologicus S. Bonaventurae. Po uzyskaniu dwóch doktoratów, 22 lipca 1919 roku powrócił do kraju (Rossa 2013, 182).

Jeszcze będąc w Rzymie, w 1917 roku, założył stowarzyszenie Maryjne pod nazwą Militia Immaculatae znaną w Polsce jako Rycerstwo Niepokalanej. Organizacja została oficjalnie zatwierdzona 2 stycznia 1922 roku (Kijak-Sawska 2014, 103). „W centrum swego programu apostolskiego [Kolbe] widział propagowanie Milicji Maryi Niepokalanej, a do realizowania tego dzieła włączył środki masowego przekazu (szczególnie prasę)” (Rossa 2013, 183). Organem Rycerstwa był powołany w 1922 roku, za zgodą ówczesnego prowincjała, miesięcznik „Rycerz Niepokalanej”. Kolbe sfinansował periodyk z pieniędzy zdobytych na ten cel oraz z ofiar. „Nie posiadając żadnych funduszy ani zorganizowanej redakcji, lecz jedynie wiarę w Opatrzność Bożą, pokonał wszystkie przeciwności” (Gogola 2009/2010, 23-24). Wydany w Krakowie, w nakładzie pięciu tysięcy egzemplarzy, periodyk rozesłany został wszystkim chętnym za niewielką opłatą. Celem czasopisma było: „Pogłębić i umocnić wiarę, wskazać prawdziwą ascezę i zapoznać wiernych z mistyką chrześcijańską, ale także w myśl zasad «Milicji Niepokalanej», starać się o nawrócenie akatolików. Ton pisma będzie zawsze przyjazny dla wszystkich bez względu na różnice wiary

i narodowości” (Kolbe 1922, 1). W tym samym roku wydawnictwo przeniesione zostało do Grodna. Druk odbywał się za pomocą napędzanej ręcznie maszyny. Brakowało funduszy, mimo to w 1924 roku nakład zwiększono do 12 tys. egzemplarzy, by w 1926 roku osiągnąć nakład 40 tys. (Gogola 2009/2010, 21). W 1925 roku franciszkanin tak pisał o procesie powstawania pisma: „Gdy już pierwsze dni nowego miesiąca złączą umykać, redakcja bierze znowu na stół uskładany materiał. Krytykuje, obmyśla, przemyśla, wyrabia sobie pogląd na stan walki między dobrem a złem na świecie i przez rozprawki, rozmówki czy opowiadania stara się przyczynić do zwycięstwa prawdy, dobra, piękna i szczęścia. Przewodnia myśl to cel Milicji Niepokalanej: podbić dla Niej jak najwięcej dusz, bo gdzie Ona zakrępuje, tam wnet umysły jaśnieją, serca oczyszczają się z grzechu, a szczęście prawdziwe, czyste, święte, płynące z [Najświętszego] Serca Jezusowego, zagości. Tak powstaje nikły rękopis”. (Kolbe 1925, 997)

W 1927 roku książkę Jan Drucki-Lubecki ofiarował na rzecz klasztoru i przyszłej drukarni grunty w Teresinie niedaleko Warszawy. Bardzo szybko powstało osiedle zakonne pod nazwą Niepokalanów. Oprócz wydawnictwa mieściło się tutaj Małe Seminarium Misyjne. W 1930 roku nakład „Rycerza” wynosił już 200 tys. egzemplarzy (Gogola 2009/2010, 26). W 1930 roku Kolbe wyruszył na misje do Japonii, których owocem była między innymi japońska wersja „Rycerza Niepokalanej” wydawana od tego roku w Nagasaki. W 1931 roku Kolbe pisał „Nakład «Rycerza» japońskiego („Mugenzai no Seibo no Kishi”) wzrastał stopniowo do 12, 15, 18, 20, 25 tys., a obecnie drukuje się już 30 tys. egzemplarzy. Pokażna część czytelników to poganie, którzy też przysyłają ofiary na „Kishi”. Przesyłają też poganie zapytania w sprawach religijnych, a nawet listy z oświadczeniem, że chcą się nawrócić i proszą o wskazanie, gdzie się mają w tej sprawie zwrócić”. (Kolbe 1931)

Wraz ze wzrostem nakładów „Rycerza” wydawnictwo podjęło publikację nowych tytułów. W 1935 roku powstał „Mały Dziennik”³, czasopismo społeczno-religijne poruszające również tematy polityczne i kulturalne. Wychodził do 1939 roku i osiągał nakład 137 tys. w dni powszednie i 225 tys. w niedziele (Łęcki 2010, 112-122). Drukowano także czasopisma dla dzieci: „Rycerzyk Niepokalanej”, „Mały Rycerzyk Niepokalanej” i „Biuletyn Misyjny”. Celem wydawnictw skierowanych do najmłodszych było zachęcenie ich do poznawania prawdy o Bogu, Biblii, świętych, a także przybliżanie wydarzeń w oparciu o kalendarz liturgiczny. Do wybuchu II wojny światowej wydawnictwo w Niepokalanowie drukowało siedem pism: cztery miesięczniki, kwartalnik, rocznik i gazetę codzienną. Jeszcze po wybuchu wojny próbowano utrzymać drukarnię, niestety udało się wydać tylko jeden numer „Rycerza” na przełomie lat 1940-1941.

19 września 1939 roku aresztowano zakonników franciszkańskich w Niepokalanowie. Po zwolnieniu, o. Kolbe został ponownie aresztowany w lutym 1941 roku, po czym

³ Czasopismo zawierało rubrykę lokalną, np. Mały Dziennik Poznański lub Kronikę poznańską, Z życia Poznania, Z Wielkopolski. Mały Dziennik, 1938, r. 4, nr 329. <https://polona.pl/preview/b0bcd06d-4401-4765-9ae9-e00a4fa4e6ff> (22.09.2024).

w maju wywieziono go do obozu koncentracyjnego w Auschwitz. Tam zakonnik ofiarował swoje życie za nieznanego mu dotąd człowieka. „Po dwóch tygodniach mąk głodowych, ale i umacniania duchowego współskazanych 14 sierpnia 1941 roku został dobity zastrzykiem fenolu” (Rossa 2013, 184).

Podsumowanie

Wytrwała praca dziennikarska i wydawnicza bł. ks. Ignacego Kłopotowskiego i św. o. Maksymiliana Marii Kolbego była oparta na fundamencie nauki Kościoła. Odwaga i szacunek dla prawdy obu twórców mediów lat przedwojennych, jawią się jako wzór dla współczesnego dziennikarstwa, działalności wydawniczej, prasowej, drukarskiej oraz księgarskiej. Celem apostołstwa słowem drukowanym było m.in. objęcie oddziaływaniem ewangelicznym jak największej liczby ludzi. Świadomość potrzeby wykorzystania ówczesnych środków społecznego przekazu, stały się drogą do osiągnięcia tzw. „sukcesu” w postaci stworzenia „medialnych imperiów”. Niemniej, wierność zasadom i heroiczne cechy osobowości, doprowadziły ich aż do chwały ołtarzy. Przemyślenia zawarte w pozostawionych przez nich pismach są drogowskazem dla pokoleń. Obu wyróżniała bogata osobowość, obaj odczuwali wielką odpowiedzialność za losy Kościoła oraz ojczyzny. Troska o zbawienie ludzi, szczególnie wyrażana poprzez miłość do najuboższych, przeniknięta była wdzięcznością wobec Boga. Zarówno Kłopotowski jak i Kolbe ufali Bożej opatrności oraz pragnęli wypełnienia woli Bożej.

Literatura

- Adamski, A. 2011. Media według bł. ks. Ignacego Kłopotowskiego – myśl i realizacja. W: K. Marcyński, J. Szaniawski, J. Twardy (red.), *Media na przełomie. Dziennikarstwo. Kaznodziejstwo. Edukacja medialna, Vp. Ksiądz Profesor Antoni Lewek (1940-2010) – księga pamiątkowa*. Warszawa, s. 654-663, [online], [Media_wedlug_bl_ks_Ignacego_Klopotoskie.pdf](#) (dostęp: 11.08.2024).
- Adamski, A. 2016. Apostoła słowa drukowanego z Podlasia. *Echo Katolickie*, nr 29, s. 1. https://opoka.org.pl/biblioteka/P/PR/echo_201629_druk (dostęp: 21.09.2024).
- Chrapek, J. 1989. Kościół wobec środków społecznego Komunikowania. *Ethos*, nr 8, s. 231-232.
- Doliński, G. 1905. Co robić zamierzamy? *Posiew*, nr 1, s. 24. <http://bc.wbp.lublin.pl/dlibra/docmetadata?id=16369&from=publication> (dostęp: 02.09.2024).
- Gogola, Z. 2009/2010. Święty Maksymilian Maria Kolbe. *Folia Historica Cracoviensia*, vol. 15/16, s.15-35. <http://czasopisma.upjp2.edu.pl/foiahistoriacracoviensia/article/view/1160/1032> (dostęp: 10.07.2024).

- <https://polona.pl/s?searchCategory=objectSets&page=0&size=24&sort=RELEVANCE&searchLike=K%C5%82opotowski%20ignacy> (dostęp: 20.10.2024).
- Kijak-Sawska, A. 2014. Morskie podróże św. Maksymiliana. *Polonia Sacra*, 18, nr 2(35), s. 103-147.
- Kłopotowski, I. 1925, *Słowo Boże. Dodatek do Posiewu*, nr 20.
- Kolbe, M.M. 1919-1922. *Pisma św. Maksymiliana Marii Kolbe*, 885. <https://pisma.niepokalanow.pl/885-akcja-katolicka> (dostęp: 16.10.2024).
- Kolbe M.M. 1922. *Rycerz Niepokalanej*, r. 1, nr 1, s. 3. https://archiwum.rycerzniepokalanej.pl/1922_styczen_1(dostęp: 22.05.2024).
- Kolbe, M.M. 1925. *Pisma św. Maksymiliana Marii Kolbe. Jak powstaje Rycerz Niepokalanej*. 997. <https://pisma.niepokalanow.pl/997-jak-powstaje-rycerz-niepokalanej> (dostęp: 21.10.2024).
- Kolbe M.M. 1931. Japoński Niepokalanów. Cz.1. *Teologia Polityczna*. <https://teologiapolityczna.pl/o-maksymilian-kolbe-japonski-niepokalanow-1-tpct-19-> (dostęp: 13.10.2024).
- Konstytucja Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Loretańskiej. 1920. Art. 6. <https://loretanki.pl/charyzmat-zgromadzenia-siostr-matki-bozej-loretanskiej/> (dostęp: 20.10.2024).
- Korbuszewska, S. 2022. *Siostry Loretańki z Rembertowa*. <https://www.youtube.com/watch?v=Zyk5Hbwj50A> (dostęp: 15.10.2024).
- Kowalik, T., Słowiński, P., 2021. *Bohaterowie Auschwitz*. Warszawa: Fronda PL.
- Krawiec, M. 2014. Być jak św. Paweł żyjący dziś. *Niedziela*, nr. 37, 22-23. <https://www.niedziela.pl/artukul/114165/nd/Byc-jak-sw-Pawel-zyjacy-dzis> (dostęp: 15.10.2024).
- Lechicki, C. 1983. Polskie czasopiśmiennictwo katolickie w latach 1833-1914. *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, t. 22, nr 1, s. 19-20.
- Łęcicki, G. 2010. Media katolickie w III Rzeczypospolitej (1989-2009), *Kultura – Media – Teologia*, 2, nr 2, s. 112-122. <https://web.archive.org/web/20151205215819/http://www.kmt.uksw.edu.pl/media-katolickie-w-III-rzeczypospolitej-artukul> (dostęp: 22.10.2024).
- Mały Dziennik*. 1938, r. 4, nr 329. <https://polona.pl/preview/b0bcd06d-4401-4765-9ae9-e00a4fa4e6ff> (dostęp: 22.09.2024).
- Mróz, J. 2008. Proces formowania się podstaw katolickiej doktryny medialnej w XIX i XX wieku. *Pedagogika katolicka*, nr 2, s. 170.
- Płatek, A. 2016. Błogosławiony Ksiądz Ignacy Kłopotowski – wzór autorytetu moralnego. *Roczniki Pedagogiczne*, t. 8 (44), nr 1, s. 23-35.
- Polak-Katolik. 1911, r. 6, nr 270. <https://crispa.uw.edu.pl/object/files/13402/display/JPEG> (dostęp: 09.05.2024).
- Prondzinski, W. 2024. *Środki społecznego przekazu diecezji pelplińskiej jako narzędzie ewangelizacji. Studium z edukacji medialnej*, Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Rossa, P. 2013. Ojciec Maksymilian Maria Kolbe – wyznawca, czy męczennik? Teologiczno-kanoniczna kwalifikacja świadectwa o. M.M. Kolbego. *Wrocławski Przegląd Teologiczny*, 21, nr 2, s. 179-196.

- Ryszka, C. 2019. Obietnica ponad czasem. *Różaniec*, nr 1. <https://www.xn--zdrowaka-rvb.pl/obietnica-ponad-czasem/> (dostęp: 22.05.2022).
- Styk, J. 1983a. Działalność i myśl społeczna ks. Ignacego Kłopotowskiego (1866-1931). *Roczniki Nauk Społecznych*, t. 11, z. 1, s. 249-263.
- Styk, J. 1983b. Ks. Ignacy Kłopotowski (1866-1931) – publicysta i wydawca katolicki. *Chrześcijanin w Świecie*, r. 15, nr 2, s. 67-83.
- Styk, J. 1987. *Książki Ignacy Kłopotowski 1866-1931. Społecznik, publicysta i wydawca*. Warszawa: Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych.
- Styk, J. 1993. Kłopotowski Ignacy. W: T. Radzik, J. Skarbek, A.A. Witusik (red.), *Słownik biograficzny miasta Lublina*, t. 1. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 134-136. <https://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/publication/630/edition/534/content> (dostęp: 15.10.2024).